

LA PERILLOSA
TRANSFORMACIÓ
DE LA DRETA
CONVENCIONAL

CRISTÓBAL ROVIRA KALTWASSER

Professor de Ciència Política,
Pontificia Universidad Católica de Chile

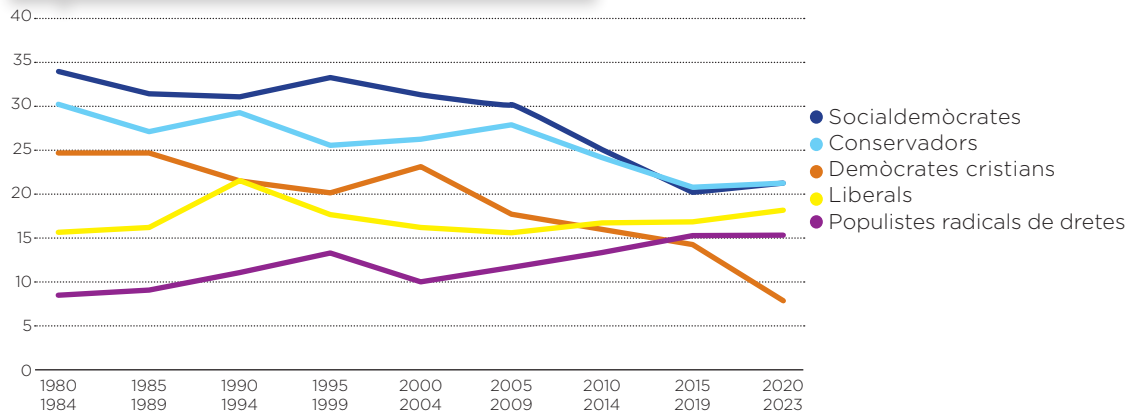
En les últimes dècades, Europa Occidental ha experimentat transformacions polítiques importants. La narrativa predominant sovint destaca el declivi electoral de la socialdemocràcia i la consolidació gradual de la dreta populista radical. Aquestes tendències estan representades al Gràfic 1, que il·lustra els resultats electorals que s'han obtingut de mitjana cada cinc anys en les eleccions legislatives nacionals de tots els països de l'Europa Occidental des del 1980 en endavant. El gràfic inclou també els partits polítics típicament associats amb la dreta convencional, és a dir, conservadors, cristians demòcrates i liberals. La incorporació de tots aquests partits ofereix una visió més matisada de la situació política europea, ja que posa en evidència que la dreta convencional s'està enfrontant a seriosos desafiaments per mantenir la seva competitivitat electoral, sobretot en el cas de la Democràcia Cristiana.

Un error comú que se sol observar en el debat polític europeu consisteix a assumir que el declivi de la socialdemocràcia està directament relacionat amb l'ascens de la dreta populista radical, que estaria robant vots a la primera. Tanmateix, els estudis acadèmics disponibles revelen que aquesta afirmació no té gaire fonament empíric¹. Més aviat, el que passa és que la dreta populista radical aconsegueix créixer sobretot gràcies a la seva capacitat de mobilitzar persones que antigament votaven la dreta convencional o que, simplement, no votaven. Sempre ha existit un segment de la classe treballadora amb actituds conservadores, que estan sent captivades per la ultradreta de manera significativa. En conseqüència, cada vegada hi ha més competència dins del bloc de la dreta entre dos grups: en el primer, la dreta convencional continua apostant per actituds moderades i per la defensa de la democràcia liberal; en el segon, la ultradreta adopta posicions summament radicals i crítiques envers la democràcia liberal, adreçades particularment a l'autonomia dels tribunals de justícia, la independència dels mitjans de comunicació i l'existència d'organismes –moltes vegades de caràcter supranacional– no directament electes ni controlats per la ciutadania.

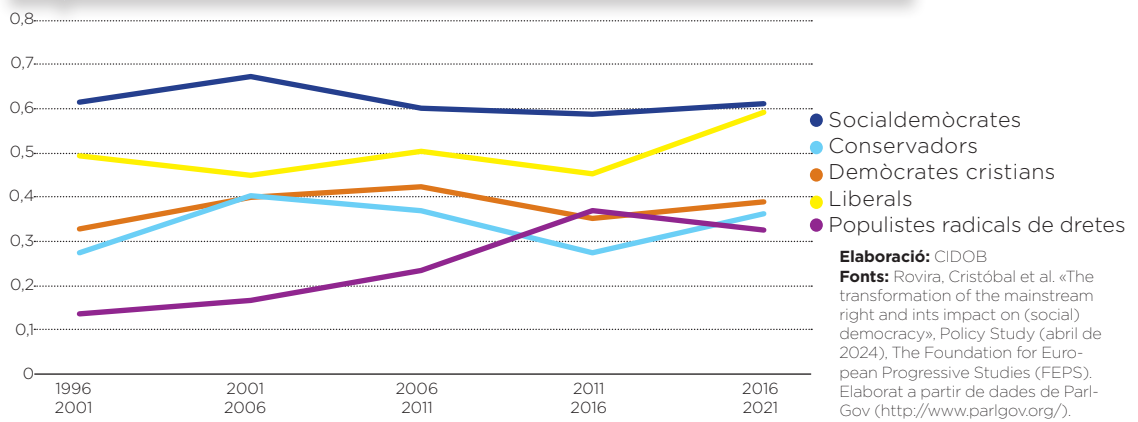
Ara bé, quan es parla de la situació política a Europa, sovint es passa per alt que la consolidació de la democràcia a la segona meitat del segle xx s'explica pel rol no només de la socialdemocràcia, sinó també de les forces de la dreta convencional. Potser una de les conseqüències més importants del feixisme sigui la conformació i consolidació de partits polítics de centredreta, els quals van aprendre a defensar els seus ideals tant econòmics –lliure mercat– com culturals –conservadorisme–, respectant el funcionament de la democràcia liberal². Això va implicar una època d'avenços lents però importants, com la consolidació de l'Estat del benestar i la incorporació gradual de sectors històricament marginalitzats, com els migrants o les dones, al mercat de treball, assoliments que van ser possibles gràcies a l'adaptació progressiva de la dreta convencional a més societats cada vegada més liberals en termes morals i de drets i que demanden un mínim espai de seguretat social.

1. Vegeu Abou-Chadi *et al.* (2021).
2. Vegeu Müller (2011).

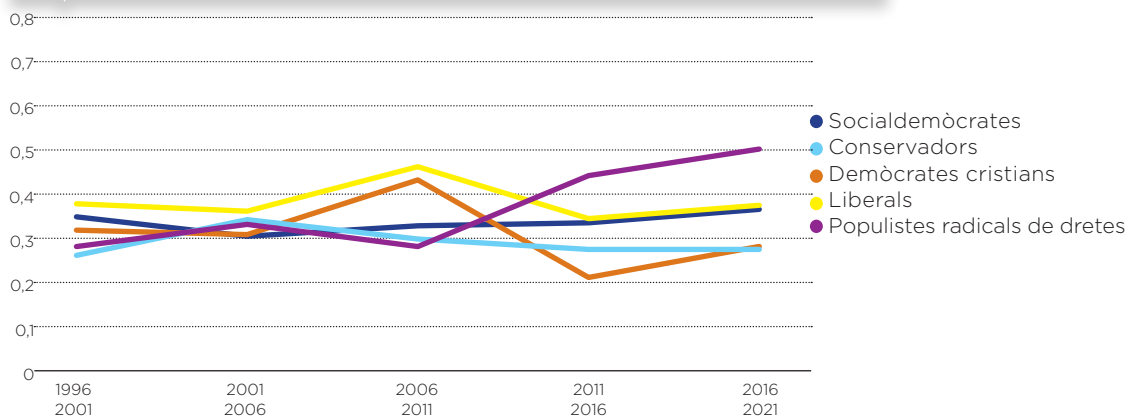
GRÀFIC 1: RESULTATS ELECTORALS AGREGATS DE LES ELECCIONS NACIONALS A EUROPA OCCIDENTAL (MITJANA PERCENTUAL EN PERÍODES DE CINC ANYS)

GRÀFIC 2: SUPORT A DIFERENTS FAMÍLIES DE PARTITS POLÍTICS A EUROPA OCCIDENTAL (PERCENTATGE D'ACCEPTACIÓ DE LES DIFERENTS FAMÍLIES DE PARTITS)

GRÀFIC 3: REBUIG A DIFERENTS FAMÍLIES DE PARTITS POLÍTICS A EUROPA OCCIDENTAL (PERCENTATGE DE REBUIG DE DIFERENTS FAMÍLIES DE PARTITS)

Vist així, el declivi electoral de l'esquerra tradicional i la potencial transformació programàtica de la dreta convencional té grans implicacions per al sistema democràtic. No en va, el panorama actual de països tan diversos com els Estats Units, Hongria i Turquia demostra que la mutació de la dreta convencional cap a formacions ideològicament d'ultradreta planteja una greu amenaça a la democràcia liberal. Davant d'aquesta situació, cal preguntar-se si la dreta convencional a Europa Occidental està radicalitzant les seves actituds programàtiques i si continua sent lleial al sistema democràtic. Dit d'una altra manera, podem continuar etiquetant la dreta convencional a Europa com un actor polític moderat que defensa la democràcia liberal? Per abordar aquesta pregunta, recentment vaig tenir l'oportunitat de dur a terme una investigació per a la Fundació Europea d'Estudis Progressistes (FEPS), en la qual es van sistematitzar dades empíriques per al conjunt d'Europa Occidental i també s'hi van incloure anàlisis detallades de sis casos d'estudi: Alemanya, Àustria, Espanya, França, Polònia i Suècia³. Partint de les principals troballes d'aquest estudi, en les línies següents reflexionaré sobre els motius pels quals cal continuar observant de prop l'evolució de la dreta convencional. Tal com argumentaré a continuació, la supervivència de la democràcia liberal depèn, en gran mesura, de l'evolució de la dreta convencional.

Bones i males notícies

A ningú no se li escapa que als Estats Units el Partit Republicà ja no es pot considerar un exemple de dreta moderada. Per sort, no s'observa aquest tipus d'evolució a Europa Occidental, on els partits de la dreta convencional continuen respectant les regles de la democràcia liberal, la qual cosa és sens dubte una molt bona notícia. Tanmateix, també hi ha males notícies: anàlisis més detallades revelen que en no pocs països europeus s'entreveu un procés de transformació de la dreta convencional, que facilita gradualment que els discursos i les polítiques públiques promogudes per la dreta populista radical vagin guanyant terreny.

On resulta més evident aquesta major presència de la dreta populista radical és en la qüestió migratòria. Encara que els països europeus necessitin la població estrangera per mantenir les seves economies en ple funcionament, les idees de la ultradreta han calat de manera molt profunda i estan penetrant en les propostes de la dreta convencional. No són pocs els líders conservadors, cristians demòcrates i liberals que han afirmat que la població estrangera manté valors no liberals incompatibles amb la cultura europea, així com han argumentat de manera implícita o explícita discursos en contra de la formació d'una societat multicultural. Així, per exemple, Friedrich Merz –actual líder del Partit Demòcrata Cristià a Alemanya (CDU)– va suggerir recentment que molts refugiats polítics migren al seu país per poder rebre tractament dental gratuït, mentre que la qui fins fa no gaire era la ministra de l'Interior del Regne Unit, Suella Braverman, del Partit Conservador, no estalvia esforços a l'hora d'assenyalar que cal retirar-se de la Convenció Europea de Drets Humans per poder avançar amb la deportació massiva de refugiats.

3. Vegeu Rovira Kaltwasser (2024).

Si bé és cert que aquests exemples poden ser vistos com a casos aïllats, són símptomes que reflecteixen un problema profund que afecta la dreta convencional europea: l'existència de faccions disposades a radicalitzar-se i que miren de bon ull un major apropament cap a les actituds de la ultradreta. Val a dir que, moltes vegades, l'aparició de la dreta populista radical està íntimament lligada a una escissió al si de la dreta convencional. De la mateixa manera que Nigel Farage va ser membre del Partit Conservador al Regne Unit, Santiago Abascal, del Partit Popular a Espanya, i Geert Wilders va ser a les files del Partit Liberal als Països Baixos. En certa manera, podem afirmar que l'ascens de la ultradreta és una conseqüència no esperada de la transformació gradual de valors que han experimentat les societats europees a favor d'una major i millor incorporació de sectors històricament marginalitzats, com la comunitat LGTBIQ+, els migrants i les dones⁴. No és casual que molts dels líders de la ultradreta que provenen de la dreta convencional critiquin la hipotètica adaptació de la dreta convencional a aquests valors i elaborin un discurs nostàlgic per retornar a un passat idíl·lic on suposadament tot funcionava a la perfecció. L'eslògan «let's make America great again» de Donald Trump n'és un bon exemple.

4. Vegeu Bale i Rovira Kaltwasser (2021).
5. Es prenen les dades del *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES) i s'utilitzen les mitjanes nacionals de les enquestes dutes a terme entre el 1996 i el 2021 a Europa Occidental per preguntar als enquestats com avaluen els partits polítics en una escala del 0 al 10, on 0 indica un alt rebuig i 10 indica un alt suport. Per mesurar el suport a un partit polític se sumen els valors que van del 6 al 10, mentre que per mesurar el rebuig d'un partit polític se sumen els valors que van del 0 al 4. Els que responen 5 no són considerats en l'anàlisi, ni tampoc els que no responen la pregunta.

Encara que, certament, no és possible observar una clara radicalització de la dreta convencional a Europa Occidental, el que sí que es produeix és una creixent disposició a unir forces –implícitament o explícitament– de tot l'espectre polític de la dreta per formar governs tant locals com nacionals. Podem trobar-ne exemples emblemàtics no només a Àustria i Itàlia, sinó també a Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia. És veritat que cap d'aquests països no ha patit una regressió democràtica, però aquest tipus de coalicions preparen el camí per normalitzar discursos il·liberals que afecten sobretot aquells sectors històricament marginalitzats que han aconseguit una millora en el reconeixement dels seus drets en les últimes dècades. La clau està llavors en mans de la dreta convencional: són els seus líders i grups polítics els encarregats de moderar les seves pròpies faccions, i exigir-los que es mantinguin lleials i sense fissures al sistema democràtic. L'exemple de la mutació del Partit Republicà dels Estats Units cap a una formació d'ultradreta ens ha de posar en alerta; seria un error assumir que el caràcter moderat de la dreta convencional a Europa es mantindrà indemne. Acadèmics, politòlegs i *policymakers* no només han de monitorar l'evolució dels partits de la dreta convencional, sinó que també han d'estar preparats per denunciar qualsevol desviació de les regles del joc intrínseques a la democràcia liberal.

Dues paradoxes

Per obtenir una perspectiva més precisa de les transformacions polítiques en curs, l'estudi va sistematitzar dades d'opinió pública d'Europa Occidental amb l'objectiu d'analitzar els nivells de suport i rebuig cap a les diferents famílies de partits polítics⁵. L'avantatge d'aquest enfocament és que aporta informació sobre el nombre de persones que tenen una imatge tant positiva com negativa dels partits polítics que competeixen

a l'arena electoral. De fet, com s'exposa a continuació, l'existència de diferents nivells de simpatia i antipatia revela que alguns partits polítics, teòricament, tenen molt d'espai per expandir la seva base electoral, mentre que d'altres tindrien problemes per poder continuar augmentant el seu capital de vots.

Una de les dades més rellevants del Gràfic 2 és l'alt suport obtingut per la socialdemocràcia: de mitjana, el 60% dels ciutadans d'Europa Occidental diu donar suport a aquesta família de partits polítics, la xifra més alta i estable en comparació amb les altres formacions polítiques analitzades. Si es considera que actualment la socialdemocràcia obté aproximadament un 20% dels vots a escala nacional (vegeu Gràfic 1), la conclusió és que hi ha un potencial considerable de creixement electoral que no s'està aconseguint explotar. De la mateixa manera, el Gràfic 2 revela també una significativa estabilitat en el suport als partits de la dreta convencional. Les fluctuacions que s'observen al llarg del temps en el cas dels partits conservadors, demòcrates cristians i liberals són força més petites i obeeixen més aviat als cicles electorals. Tanmateix, la situació és diferent a la dreta populista radical: les dades revelen un augment del suport a aquesta família de partits polítics –del 15% a mitjans anys noranta al 30% segons les últimes dades–, un fet que coincideix amb el seu creixement electoral al llarg del temps.

Què passa si observem l'altra cara de la moneda? El Gràfic 3 indica els nivells de rebuig a les famílies de partits polítics en qüestió. La socialdemocràcia destaca per tenir baixes taxes de rebuig de manera estable al llarg del temps –al voltant d'un 35% de l'electorat–, mentre que els tres partits de la dreta convencional mostren una oscil·lació més gran, amb un augment a mitjans dels 2000 i una disminució a inicis de la dècada del 2010. Ara bé, la situació més rellevant és la de la dreta populista radical, que mostra un increment sostingut en les seves taxes de rebuig: mentre que a finals dels anys noranta un 30% de la població estava en contra d'aquests partits, aquesta xifra ha crescut fins a un 50% avui dia. Això porta a la conclusió que, malgrat el creixement electoral i la normalització de la dreta populista radical, el nombre de persones que s'hi oposa va a l'alça, molt per sobre de les taxes de rebuig a les altres famílies de partits polítics⁶.

Per concloure, cal fixar-se especialment en la comparació entre ambdós gràfics, ja que ens permet distingir dues paradoxes: la de la socialdemocràcia i la de la dreta populista radical. En primer lloc, respecte a la primera paradoxa, si bé és cert que els socialdemòcrates han estat perdent vots, es tracta de la família de partits polítics que gaudeix del nivell de simpatia ciutadana més gran. Això permet deduir que la marca de la socialdemocràcia està molt ben vista, però que alguna cosa falla en la seva promoció perquè no aconsegueix capitalitzar tot el seu potencial de vots. Segurament, part del repte demana recalibrar la seva oferta programàtica per connectar amb demandes que són molt transversals a Europa, com l'accés assequible a l'habitatge a les grans ciutats i el debat sobre la reducció de la jornada laboral.

6. Vegeu Meléndez i Rovira Kaltwasser (2021).

En segon lloc, quant a la paradoxa de la dreta populista radical, veiem que els partits d'aquesta ideologia han incrementat el seu capital de vots, però que es tracta de la família de partits polítics amb els nivells d'antipatia ciutadana més elevats. No en va, Alemanya va experimentar a principis d'any una sèrie de mobilitzacions massives en contra del partit d'ultradreta Alternativa per Alemanya (AfD), i en altres països del continent importants segments de l'electorat s'oposen a les idees de la dreta populista radical. Es pot arribar a la conclusió, aleshores, que la ultradreta és vista per molts com a tòxica i, per tant, cal plantejar-se de quina manera els partits polítics progressistes poden mobilitzar aquest gran sector de la ciutadania que la rebutja. Un bon exemple van ser les eleccions recents a Polònia de finals del 2023, en què, sota el lideratge de Donald Tusk, es va formar una àmplia coalició electoral capaç de combinar forces progressistes i de dreta convencional per oposar-se al projecte il·liberal del partit Llei i Justícia (PiS).

No podem donar per fet que la dreta populista radical continuarà sent àmpliament rebutjada per la ciutadania. Això dependrà no només de les seves pròpies accions i omissions, sinó també –i sobretot– del discurs polític i l'evolució de la dreta convencional. Si aquesta última està disposada a manllevar les idees de la ultradreta, acabarà facilitant la seva normalització i de passada prepararà el terreny per al seu propi ocàs. De fet, Nicolas Sarkozy a França va arribar al poder fent seves moltes de les propostes de la dreta populista radical. Amb quin resultat? A curt termini va aconseguir governar, però a llarg termini va acabar aniquilant el seu propi partit i va afavorir la normalització del projecte il·liberal de Marine Le Pen. La lliçó és ben senzilla: si tenim en compte que els votants prefereixen l'original abans que la còpia, la dreta convencional ha de mantenir-se fidel al seu ideari polític moderat. Altrament, aquesta dreta convencional desapareixerà posant en greu perill la democràcia liberal.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abou-Chadi, T.; Mitteregger, R. i Mudde, C. *Left Behind by the Working Class? Social Democracy's Electoral Crisis and the Rise of the Radical Right*. Berlín: Friedrich Ebert Foundation, 2021.
- Bale, Tim i Rovira Kaltwasser, Cristóbal (eds.) *Riding the Populist Wave: Europe's Mainstream Right in Crisis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- Meléndez, Carlos i Rovira Kaltwasser, Cristóbal. «Negative Partisanship Towards the Populist Radical Right and Democratic Resilience in Western Europe». *Democratization* n.º 28 (5), p. 949-969.
- Müller, Jan-Werner (2011). *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth-Century Europe*. Princeton: Princeton University Press, 2011.
- Rovira Kaltwasser, Cristóbal (ed.). *The Transformation of the Mainstream Right in Europe and its Implications for (Social) Democracy*. Brussel·les: Foundation for European Progressive Studies (FEPS), 2024.